

Ročná správa o riešení projektu APVV-0619-10 „Umelecké a spoločenské funkcie súčasného slovenského divadla“ za rok 2012

1. Postup prác pri riešení projektu u príjemcu podpory APVV vzhľadom na harmonogram riešenia projektu

Tímový výskum umeleckých a spoločenských funkcií súčasného slovenského divadla, ktorý financuje APVV, sa začal v máji 2011. Po smrti hlavného riešiteľa doc. M. Blahynku, PhD. sa hlavným riešiteľom stal PhDr. A. Maťašík, PhD a v roku 2012 sa členkou tímu stala Mgr. Michaela Mojžišová, PhD.

2. Rozbor výsledkov riešenia vzhľadom na stanovené ciele

V súlade s vecným zámerom projektu prebiehala v roku 2012 práca na projekte vo dvoch základných líniách. Prvú tvoril heuristický výskum v projekte zadefinovaných parciálnych javov, tvorivých individualít a procesov v slovenskom divadelníctve s výstupmi v podobe čiastkových štúdií. Pozornosť sa koncentrovala najmä na problematiku, ktoré z rozličných dôvodov dosiaľ teatrologicky neboli spracované – buď preto, že niektoré divadelné žánre sa prudko rozvíjajú až v posledných rokoch (komunitné divadlo, pouličné divadlo a pod.), alebo je z odstupe času potrebné nanovo formulovať dobovo nepresné charakteristiky a hodnotenia (Komorná opera, pôvodná dramatická tvorba alternatívneho typu v závere 20. storočia a pod.). Druhú líniu práce riešiteľského kolektívu možno už označiť ako smerovanie k záverečnej syntéze – sem zaraďujeme štúdie orientované na komplexnejší výskum širších súborov problematik (napríklad vývoj divadelnej réžie, generačná výmena v slovenskom profesionálnom divadle a jej priemet na umelecké smerovanie tvorivých procesov, umelecké dôsledky a spoločenské súvislosti feminizácie divadelného umenia), ale i analytické monografické štúdie o mimoriadnych osobnostiach slovenského divadla v skúmanom období (Stanislav Štepka).

V súlade s tematickými špecifikáciami projektu členovia riešiteľského tímu publikovali štúdie, ktoré priniesli ucelený hodnotiaci pohľad na:

- a) Dopad transformácie divadiel na Slovensku na umelecké výsledky, kvalitu inscenácií, dramaturgiu a recepciu (v roku 2012 - KNOPOVÁ, Elena: Divadlo z pasáže – (umelecké) hodnoty a (spoločenský) zisk, MOJŽIŠOVÁ, Michaela: Komorná opera – pokus o alternatívnu opernú scénu;
- b) Spracovanie dominantných inscenačných poetík divadla vymedzeného obdobia (v roku 2012 - PODMAKOVÁ, Dagmar: Od veľkých obrazov k minimalizmu, od farebnosti k priemeru v „postmodernej“ slovenskej réžii, LINDOVSKÁ, Naděžda: K otázkam ženskej divadelnej réžie, MAĽAŠÍK, Andrej: Schéma kontra imaginatívnosť, MISTRÍK, Miloš: Medzi bezplatným divadlom ľudu a cenou za globalizáciu, MOJŽIŠOVÁ, Michaela: Kriškovi žiaci, Krátky exkurz do problematiky

imaginatívnosti slovenského operného divadla. FEHÉROVÁ-FOJTÍKOVÁ, Dária: Robert Roth a jeho divadelné hľadania, BLAHYNKA, Miloslav. Estetické a spoločenské funkcie moderného režijného divadla v opere);

- c) Premeny slovenského operného a činoherného herectva po roku 1989 (v roku 2012 - LINDOVSKÁ, Nadežda: Feminizácia slovenskej divadelnej réžie, MISTRÍK, Miloš: Divadlo pre všetkých a jeho sviatky);
- d) Funkcie divadelnej dramaturgie v aplikácii na slovenské divadlo, inscenovanie rôznych prúdov súčasnej slovenskej drámy (v roku 2012 - KNOPOVÁ, Elena: Postdramatické divadlo minimalistickej réžie v tvorbe Slávy Daubnerovej a Eduarda Kudláča, LINDOVSKÁ, Nadežda: Feministická dramatická I. Škripková, BALLAY, Miroslav: Výrazné tendencie súčasného pouličného divadla, HLAVÁČOVÁ, Anna: Godunovské úvahy);
- e) Reflexia divadla z hľadiska kritiky ale aj diváka (v roku 2012 - MAŤAŠÍK, Andrej: Má zmysel divadelne vzdelávať?)

Dôležitou súčasťou výskumu bolo doplnenie a dotváranie medzikultúrneho rozmeru slovenského divadelného umenia, teda oboznámenie sa s trendmi a poetikami, ktoré svojim nadnárodným presahom najvýraznejšie ovplyvňujú smerovanie nášho divadla. Z tohto aspektu boli kľúčové pracovné pobyty členov riešiteľského kolektívu na medzinárodných divadelných festivaloch (Rusko – Pskov, Rakúsko – Wiener Festwochen, Salzburg, Graz, Francúzsko – Festival d'Avignon, Taliansko – Pesaro, Nemecko – Mníchov) a na študijnom pobyte v Rusku – Petrohrade. Domáci tvorivý kontext členovia riešiteľského kolektívu aktualizovali na základe návštev festivalov a jednotlivých predstavení v Žiline, Košiciach, Martine, Zvolene a Banskej Bystrici.

Plánovaná cesta štyroch členov riešiteľského kolektívu do Prahy bola z termínových dôvodov presunutá na rok 2013, nakoľko pražské Národné múzeum, v ktorého Divadelnom oddelení sú deponované početné materiály, ktoré by mali byť predmetom výskumu, sa sťahovalo do priestorov národného pamätníka v Terezíne a študovňa bola verejnosti neprístupná. V prípade ostatných zahraničných ciest sme po dôkladnej úvahe vybrali podujatia, ktoré vo svojom programe ponúkali optimálne možnosti využitia pre ciele projektu.

Celý riešiteľský kolektív sa v roku 2012 koncentroval na spracovanie čo najväčšieho rozsahu základného výskumného materiálu. Veľá kapacity zabraľ výskum podkladov v archíve Divadelného ústavu a viacerých divadelných inštitúcií, čo je podstatné pre prípravu analytických čiastkových štúdií i výstupného syntetického pohľadu na vývoj divadelnej tvorby v kontexte spoločenského vývoja. Riešiteľský kolektív sa v roku 2012 veľmi koncentrovane zaoberal výskumom spoločenských súvislostí, do ktorých divadelné dielo vstupuje a ktoré majú vplyv na jeho recepciu. Prvé výstupy v podobe čiastkových štúdií naznačujú opodstatnenosť predpokladov, že práve relácia medzi zmenou spoločenskej paradigmy a premenami divadelnej poetiky bude nosnou témou výstupu celého výskumu.

Veľmi pozitívne sa prejavila metodológia predbežnej odbornej oponentúry čiastkových štúdií na seminároch Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV. Tento postup umožňuje, aby všetci

členovia riešiteľského kolektívu boli priebežne oboznamovaní s výskumom, ktorému sa venujú ostatní bádatelia. Ešte významnejšie však je, že metódou predbežnej oponentúry sa precizujú hodnotiace kritériá aplikované jednotlivými teatroológmi na obdobné javy a tendencie, je priestor na diskusiu o vhodnosti a primeranosti uplatnených analytických postupov, ale i na návrhy ako tému spracovať komplexnejšie. V neposlednom rade je tento postup dôležitý aj z hľadiska odovzdávania poznatkov a skúseností starších členov riešiteľského kolektívu mladším kolegom, ktorí už niekedy nemajú možnosť oprieť sa o empirické poznanie skúmanej problematiky a sú odkázaní len na dostupné informácie, ktoré nezriedka niektoré súvislosti nezdôrazňovali – to sa týka predovšetkým zložitých procesov prebiehajúcich v slovenskom divadelníctve v záverečných deceniách 20. storočia.

Výskumné aktivity boli hlavným riešiteľom koordinované so zámerom prezentovať už v roku 2013 na konferencii s medzinárodnou účasťou prvé syntézy a z tejto optiky sa odvíjajú aj rokovania s potenciálnymi účastníkmi konferencie, odborníkmi na skúmanú problematiku z Českej republiky, Poľska, Maďarska a Chorvátska.

Veľmi významným podujatím bola v roku 2012 verejná prezentácia čiastkových výstupov projektu v podobe seminára - okrúhleho stola, ktorý sa uskutočnil 11. októbra 2012 v Štúdiu 12 – Divadelnom ústave v Bratislave. Kolektív riešiteľov prezentoval doterajšie výsledky bádania. Na verejnej prezentácii vystúpili s referátmi:

Ballay, Miroslav (doc., Mgr., PhD.): Kontexty pouličného divadla (Teatro Tatro a Túlavé divadlo)

Hlaváčová, Anna (PhDr., CSc.): Dramaturgia ako hľadanie aktuálnosti historickej drámy

Mistrík, Miloš (prof., PhDr., DrSc.): Výrazná autorská individualita a formovanie jej divadla

Podmaková, Dagmar (PhDr., CSc.): Postavenie dramaturgie v súčasnom divadle a konzekvencie pre výtvarnú zložku inscenácie

Knopová, Elena (PhDr., PhD.): Komunitné divadlo – stret umeleckých ambícií a spoločenských funkcií

Lindovská, Nadežda (doc., PhDr., PhD.): Ženy v divadle, alebo Feministické tendencie v súčasnej slovenskej dráme a divadle

Mojžišová, Michaela (Mgr., PhD.): Konvencie operného javiskového tvaru a pokusy o ich narušenie v slovenskom divadle v závere 20. storočia

Fehérová, Daria (Mgr.): Tvorivá individualita v prevádzkovom divadle

Maťašík, Andrej (PhDr., PhD.): Z periférie do centra pozornosti – osudy pôvodne alternatívnej drámy v osemdesiatych rokoch 20. storočia

Každý referujúci člen riešiteľského kolektívu mal k dispozícii 15 minút na prezentáciu svojho pohľadu na zvolenú tému a následne stručne informoval o témach a cieľoch svojho výskumu v rámci celého projektu. Živý záujem a diskusia, ktorú niektoré vstupy vyvolali, jednoznačne potvrdili predpoklad, že má zmysel vyjsť z akademického prostredia do kontaktu s divadelnými tvorcami a recenzentmi, ktorí ocenili možnosť vnímať určité tendencie v slovenskom divadle ako kontinuálny prúd, kým náročná divadelná prax ich konfrontuje vždy so samostatným solitérom jednotlivej divadelnej inscenácie.

Významne vzrástol aj počet aktivít zameraných na popularizáciu výskumu, okrem publicistických vystúpení tu treba uviesť aj prezentáciu výskumu podporeného APVV samostatným podujatím počas Týždňa vedy a techniky 2012 v Malom kongresovom centre SAV 7. 11. 2012 a na Fakulte dramatických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici 8. 11. 2012. Čiastkové výstupy výskumu propagovali členovia riešiteľského kolektívu aj na ďalších odborných podujatiach: na festivale Dotyky a spojenia v Martine (E. Knopová, D. Podmaková, M. Mojžišová), na hodnotiacom seminári počas internej prehliadky inscenácií Štátneho divadla v Košiciach (D. Podmaková, A. Maťašík, E. Knopová), na odborných konzultáciách k problematike transformácie inštitucionálnej divadelnej siete po roku 1990 na DAMU v Prahe počas festivalu Zlomvaz (A. Maťašík), počas prijatia na pôde Divadelnej vysokej školy v Petrohrade (D. Podmaková, N. Lindovská), počas pracovného stretnutia s opernými dramaturgmi a kritikmi v Pesare a Salzburgu (M. Mojžišová), na 2. Medzinárodnej divadelnej konferencii Svet divadla v 21. storočí v Baku (D. Fehérová) a počas neformálneho stretnutia akreditovaných odborníkov na Medzinárodnom divadelnom festivale v Avinone (E. Knopová, M. Mistrík).

Práca na riešení problematiky postupovala v súlade s koncepciou obsiahnutou v projekte s jedinou výnimkou, keď zosnulého doc. PhDr. Miloslava Blahynku, PhD. nahradila Mgr. Michaela Mojžišová, PhD., mladá muzikologička s bohatými divadelnokritickými i analytickými skúsenosťami z oblasti operného a spevoherného divadla.

3. Výstupy a prínosy projektu za rok 2012

Podľa plánu výstupov sa uvažovalo s vydaním štyroch štúdií v nerecenzovaných periodikách alebo zborníkoch a desiatich v recenzovaných vedeckých periodikách. **Skutočnosťou je sedem štúdií publikovaných v recenzovaných zborníkoch a desať štúdií publikovaných v recenzovanom vedeckom časopise SAV (súpis výstupov uvádzame v samostatnom súbore).**

Ďalšie výstupy (uvádzame vystúpenia na konferenciách a seminároch, ktoré majú tematický súvis s problematikou riešenou v rámci výskumu podporovaného APVV):

- HLAVÁČOVÁ, Anna A. Godunovské úvahy. Prednáška na XIX. Celoruskom puškinovskom divadelnom festivale v Pskove, Rusko, 3. - 14. 2. 2012.

- PODMAKOVÁ, Dagmar. Každodennosť v obraze novej slovenskej drámy. Referát na konferencii Slovanské literatúra, kultúra, jazyk 20. storočia a na začiatku 21. storočia. Lomonosova univerzita, Moskva, Ruská federácia, 20. 3. 2012.
- BALLAY, Miroslav. Výrazové tendencie súčasného pouličného divadla na Slovensku. Seminár Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, 23. 4. 2012.
- KNOPOVÁ, Elena. Výrazné tendencie v slovenskom činohernom divadle po roku 2000. Seminár Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, 28. 5. 2012.
- LINDOVSKÁ, Nadežda. Feministická dramatička Iveta Škripková. Seminár Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, 16. 4. 2012.
- MAŤAŠÍK, Andrej. Má zmysel divadelne vzdelávať? Úvodný referát IX. banskobystrickej medzinárodnej teatrologickej konferencie Formovanie tvorivej individuality, 30. 11. 2012.
- MAŤAŠÍK, Andrej. Schéma kontra imaginatívnosť – dva noetické princípy normalizačného divadla. Seminár Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, 26. 3. 2012.
- MISTRÍK, Miloš. Naše divadlo v niektorých medzinárodných súvislostiach. Referát na vedeckej konferencii Generačné premeny a podoby slovenského divadla, Bratislava, 18. 6. 2012.
- MOJŽIŠOVÁ, Michaela. Juraj Beneš. Referát na muzikologickej konferencii, Banská Bystrica, Fakulta múzických umení akadémie umení, 8. 9. 2012.
- MOJŽIŠOVÁ, Michaela. Komorná opera – pokus o alternatívnu opernú scénu. Seminár Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, 17. 9. 2012.
- PODMAKOVÁ, Dagmar. Dve etapy divadla v Trnave. Od Dedinského divadla po ostrov slobody Divadla pre deti a mládež. Referát na vedeckej konferencii Trnava v rokoch 1939 – 1989, Ústav pamäti národa a Trnavská univerzita, Trnava, 25. a 26. 4. 2012.
- PODMAKOVÁ, Dagmar. Postavenie dramaturgie v súčasnom divadle a vývojové premeny súčasnej slovenskej scénografie. Seminár Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, 11. 10. 2012.

Sledovaným ukazovateľom bolo vytvorenie troch nových pracovných miest. Na riešení projektu APVV pracujú traja noví pracovníci Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV, doc. PhDr. Nadežda Lindovská, PhD., doc. PhDr. Miroslav Ballay, PhD. a Mgr. Daria Fehérová.

V priebehu roku 2012 boli pre potrebu riešiteľov priebežne obstarávané potrebné technické prostriedky (spotrebný materiál) a nákup odbornej literatúry. Bola sprevádzkovaná podstránka projektu na webovej stránke Ústavu divadelnej a filmovej vedy SAV.

4. Spresnenie harmonogramu prác a cieľov na rok 2013

- Členovia riešiteľského kolektívu navštívia v rámci doplnenia základného výskumu divadlá v Košiciach, Martine, Banskej Bystrici, Spišskej Novej Vsi, Zvolene

a Prešove. Navštívia predstavenia ktoré je potrebné v súvislostiach výskumného projekt kriticky reflektovať a divadelné festivaly, prinášajúce nové podnety a inšpirácie.

- V rámci zahraničných ciest sa uskutoční návšteva štyroch členov riešiteľského kolektívu v archíve Národného múzea v Terezíne, spojená s návštevou vytipovaných predstavení v pražských divadlách. Okrem toho budú v rámci individuálneho výskumu jednotlivými členmi riešiteľského tímu spracované podnety a poznatky z predstavení v rámci festivalov v Salzburgu, Avignone, Viedni, Moskve, Ľubl'ane, Budapešti a Varšavy. Dvaja členovia riešiteľského tímu vystúpia na teatrologickej konferencii v Olomouci. Predpokladáme, že v rámci upresňovania programových zámerov jednotlivých najvýznamnejších európskych festivalov sa môže vyskytnúť potreba do tohto zámer niektoré podujatie doplniť, resp. v rámci finančných kapacít presmerovať ich využitie tak, aby bolo čo najzmyslupnejšie.
- Konferencia s medzinárodnou účasťou: PREMENY DIVADLA s podtitulom (k umeleckému vývoju a zmene spoločenských kontextov divadelnej tvorby) sa uskutoční 13. a 14. 6. 2013 v Malom kongresovom centre SAV v Bratislave. Predpokladaný program – vystúpenie členov riešiteľského kolektívu s referátmi ku skúmanej problematike. Vystúpenie 4 – 5 odborníkov zo zahraničia s ich pohľadom na skúmané obdobie a procesy. Následná odborná diskusia. Materiály z konferencie plánuje Ústav divadelnej a filmovej vedy SAV využiť a sprístupniť verejnosti v podobe monotematického čísla revue Slovenské divadlo.
- Účasť niektorých členov riešiteľského kolektívu na X. medzinárodnej teatrologickej konferencii v cykle Dnes a tu: POSTAVENIE DIVADLA V SPOLOČNOSTI, ktorá sa uskutoční 29. a 30. novembra 2013 na Fakulte dramatických umení AU. Referáty budú publikované v recenzovanom konferenčnom zborníku.
- V roku 2013 celkovo predpokladáme publikovanie 13 štúdií v recenzovaných vedeckých periodikách, 4 publikácií v nerecenzovaných zborníkoch a periodikách a vytvorenie jedného materiálu bibliografického charakteru.
- V rámci popularizácie projektu sa uskutoční minimálne osem aktivít, pričom popri tradičných formách (Týždeň vedy a techniky, Noc výskumníka) budeme klásť dôraz na propagáciu v médiách (tlač, rozhlas).
- Vzhľadom na blížiacu sa záverečnú etapu a posilňujúci sa syntetizujúci charakter aktivít predpokladáme využitie pracovnej cesty do Prahy a do Varšavy aj na medziinštitucionálnu spoluprácu s vedeckými a odbornými pracovníkmi Inštitútu umenia v Prahe a Oddelenia divadla Inštitútu polonistiky Poľskej akadémie vied.

Záver:

Riešiteľský kolektív splnil všetky plánované výstupy.

Sú vytvorené všetky predpoklady, aby práca na riešení projektu prebiehala aj v roku 2013 podľa schváleného plánu.